

Enfocament de drets, també a la primera infància

És una llarga tradició, encara que “adultista” i paternalista, que siguem els adults els que definim les necessitats i els sentiments dels infants sense la seva participació. És una tradició molt més evident i quotidiana quan parlem de 0-3 anys, actualment denominada primera infància.

Una afirmació que justifica una reflexió sobre la necessitat de partir de l'enfocament de drets a tots els programes i propostes adreçats a aquest col·lectiu. I, com a conseqüència, replantejar la funció dels adults referents i els professionals amb què es relacionen.

Com recullen les evidències científiques, ja fa temps que sabem per què són tan importants els tres primers anys de vida, i l'enorme sensibilitat vers les influències ambientals que acaben configurant les bases de la salut, el benestar, l'aprenentatge i la productivitat al llarg de tota la vida.

Sabem també quines són les seves amenaces: la pobresa extrema, la inseguretat, la violència, els contaminants ambientals i la deficitària salut física i mental dels pares. I sabem què necessiten per desenvolupar el seu potencial integral¹.

No hi ha cap dubte tècnic en la necessitat de **promoure la salut, la bona nutrició, la seguretat i protecció, la prestació d'una atenció receptiva i les oportunitats per a l'aprenentatge precoç**. I per fer-ho possible, tots enunciem la necessitat d'enfortir la capacitat de les famílies, cuidadors i professionals, tot promovent un entorn favorable de polítiques públiques i programes que ofereixen els coneixements, els recursos i els serveis que possibilitin l'anomenada per l'OMS i la UNICEF² “cura afectuosa i sensible” vers els més petits.

Pot ser per això, hem estat capaços de passar del concepte d'**atenció** al concepte de **bon tracte** en els infants de 0-3 anys.

Al meu parer, la reflexió encara pendent té a veure amb **el protagonisme infantil** en aquesta edat. I sobre com canviar el concepte d'**objecte de protecció** pel de **subjecte de drets** al marge de quina en sigui l'edat.

Breu comentari sobre el reconeixement de drets

A la costosa Declaració dels Drets dels Infants de 1924, la va succeir una d'espectre més ampli, la Declaració del Drets Humans de 1948. I és, si més no curiós, observar que tots els articles comencen amb “tots els éssers humans, o tota persona té dret a...” i que el 1959 es va fer necessària una declaració específica sobre els drets de l'infant i el 1989 es va signar l'actual Convenció, d'obligat compliment per als països signants.

Es podria deduir que pensaven que els infants no eren éssers humans o persones? Segurament s'ajusta més a la realitat deduir que van pensar en la discriminació positiva implícita en una normativa específica. Tot i això, cal no idealitzar-la gaire; només cal veure el grau de compliment de la Convenció trenta anys després que se signés.

El que sí és segur és el canvi conceptual entre la Declaració dels Drets dels Infants de 1959 i la Convenció de 1989. I no només pel que fa a l'obligatorietat de compliment per part dels signants, sinó pel que fa a la definició d'infant que s'hi fa.

La Declaració el defineix com a **objecte de protecció**, un concepte que inclou el seu reconeixement basant-se en la incapacitat i com un objecte a protegir, propietat dels seus pares. Parteix també de l'adult-centrisme, l'adult com a paràmetre per comprendre el mon. En unes relacions jeràrquiques desiguals, els infants són definits com a FUTURS CIUTADANS.

La Convenció legitima el concepte de **subjecte de drets**, que representa que els infants tenen drets, tenen les **seves capacitats**, interessos, preocupacions i necessitats. Són persones amb les seves idees i les seves perspectives. Són CIUTADANS D'AVUI, sigui quina sigui la seva edat³.

De la teoria a la pràctica

Vistes les dificultats a assumir els compromisos vers la infància, crec que és interessant assenyalar com a positiva la decisió de les Nacions Unides de crear un comitè específic per a supervisar l'aplicació dels diferents articles i dels protocols facultatius de la Convenció dels Drets de l'Infant. Comitè que es va crear el 27 de febrer de 1991 amb el nom de Comitè dels Drets de l'Infant⁴. Un organisme poc conegut, però del qual ens arriben puntualment els diferents informes sobre el compliment dels drets als diferents països i les interpretacions dels diferents drets de la Convenció en forma d'**Observacions Generals**.

La constatació que als informes enviats pels diferents països les informacions eren molt escasses pel que fa als infants d'edat inferior a l'escolaritat regular i que només se centraven en temes de salut i una limitada selecció de la problemàtica relacionada amb les escoles bressol i l'educació preescolar, va provocar que el Comitè dediqués el seu dia de debat general de 2004 a la "Realització dels drets de l'infant en la primera infància". Aquest debat va tenir dos eixos fonamentals. Un primer eix sobre "Com començar de forma precoç amb pràctiques raonables": com garantir el dret a la supervivència i el desenvolupament entre els més petits, amb especial èmfasi en el dret a la salut, a l'alimentació i a l'educació, i com garantir el dret al descans i al temps lliure, el joc i les activitats recreatives. I un segon eix sobre "Els nens més petits com autèntics protagonistes del seu desenvolupament": la participació en la vida familiar, l'ambient escolar i comunitari, el paper de les escoles

bressol, els programes per a la primera infància, l'educació preescolar i inicial i els primers anys de l'escola primària en la promoció de l'infant com a portador de drets.

D'aquestes innovadores reflexions integrals surt el 2007 l'Observació General núm. 7⁵, "Realització dels drets de l'infant a la primera infància". Procés que fa evident la càrrega històrica de la consideració proteccionista, però també que amb aquesta Observació General s'obre la porta a una nova mirada protagonista vers els infants i, com a conseqüència, al necessari canvi de mirada, de rol i de relacions pel que fa a les responsabilitats adultes.

Algunes propostes

Aquesta Observació General núm. 7 del Comitè ratifica el **seu protagonisme individual i social**. És molt importat si analitzem el context mediàtic actual restrictiu que torna a "propietaritzar" els infants en nom de la seva protecció i que en nega els drets simplement perquè vol dirigir-los, una vegada més, sense la seva participació.

Una situació que fa urgent apostar **de forma compromesa** per l'enfocament dels drets en les polítiques, els programes i les relacions adultes amb la primera infància.

Però, què vull dir quan parlo d'enfocament de drets? Segons els criteris de la *Guia: El enfoque de derechos de las niñas, niños y adolescentes*⁶, que comparteixo àmpliament:

Aplicar el Enfoque de los Derechos de la Niñez en el trabajo de promoción y defensa de los derechos de las niñas, niños y adolescentes significa: Concebir a la niña, niño y adolescente como prioridad absoluta, reconociéndolos como sujetos de derechos y actores sociales. Reconocer al gobierno como principal garante, de los derechos de la niñez y de la adolescencia. Reconocer a los padres, madres y familias como los primeros encargados del cuidado de la niña, el niño y el adolescente. Brindar un ambiente amigable a las niñas, niños adolescentes. Aplicar la perspectiva de género para generar condiciones y soluciones incluyentes para niños, niñas y adolescentes y adolescentes en riesgo o que son víctimas de discriminación, explotación y exclusión social. Tratar el problema de las estructuras desiguales de poder (clase social, sexo, origen étnico, edad, etc.). Mantener una visión integral y multidimensional sobre los derechos de las niñas, niños y adolescentes.

Identificar las causas y raíces de los problemas que afectan o vulneran los derechos de las niñas, niños y adolescentes. Promover la participación protagónica y genuina de las niñas, niños y adolescentes en los espacios donde se decide sobre su presente y futuro, como la familia, el barrio, la escuela, los medios de comunicación, los gobiernos locales, entre otros.

Aquests criteris ens obliguen a passar del concepte de protecció al concepte de responsabilització i dels principis morals als compromisos, i també al necessari canvi de mirada dels adults i del paper de les famílies.

Perquè mentre que en el concepte de *protecció* la família té funcions **nutricionals** (aliment, suport, habitatge) i funcions **normatives** (educació, diferenciació i socialització), en el concepte de *responsabilització* s'hi afegeixen les funcions de protegir i velar pel seu benestar, acompanyar –que no vol dir substituir–, formar i educar per a la vida en la ciutadania, fomentar valors importants com la participació social, la solidaritat, la paciència, el fet de compartir espais, la col·laboració i el respecte a les persones, entre d'altres. Però, sobretot, s'hi afegeix la de **considerar l'infant com a membre actiu del grup familiar**.

Assumir que els infants són subjectes de drets, al marge de la seva edat, és assumir el lideratge adult d'acompanyar el procés d'autonomia progressiva, facilitar la seva participació en tot allò que els afecta i educar en les responsabilitats que es deriven del seu exercici.

Araceli Lázaro
Educatora social
Pedagoga

-
- 1 *Donde todo empieza*. Save the Children 2019.
https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/donde_todo_empez_a_0.pdf
 - 2 El cuidado cariñoso y sensible para el desarrollo en la primera infancia - Un marco mundial para acción y resultados 2018.
<https://www.unicef.org/nicaragua/media/516/file/Cuidado%20cari%C3%B1oso.pdf>
 - 3 Manfred Liebel i Marta Martínez 2008.
http://derechosinfancia.org.mx/Documentos/Infancia%20y%20DDHH_Liebel_Martinez.pdf
 - 4 Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides <https://www2.ohchr.org/spanish/bodies/crc/index.htm>
 - 5 Observació General núm. 7. “Realització dels drets de l'infant en la primera infància”. Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides. <https://www.unicef.org/UNICEF-ObservacionesGeneralesDelComiteDeLosDerechosDelNino-WEB.pdf>
 - 6 Guía: El enfoque de derechos de las niñas, niños y adolescentes. Vuela Libre: Movimiento por una Niñez y Adolescencia libre de violencia sexual comercial. Bolivia 2017 <http://www.vuelalibre.info/wp-content/uploads/2019/03/45f22d5c31bb4f2c036da62ab674c42a.pdf>
-